

www.RoditeljPortal.com

Deca sa posebnim potrebama

•Samoregulacija i zanimanje za okolinu

Nakon devet meseci u mraku, beba se rodila. Odjednom je zaronila u svet svetla i zvuka, pokreta i dodira, ukusa i mirisa. Sve te informacije uzbudjuju i stimulišu, ali istovremeno beba mora nauciti da je informacija ne predvlada. Prvi izazov je primiti tu senzorsku panoramu, ali pri tome regulisati svoju reakciju i odrzati mir. Postepeno beba pronalazi stvari koje usresredjuju njen interes te istovremeno mogu poslužiti za samosmirivanje - mamino lice, tatin glas, meki prekrivac u dodiru s kožom. Malo po malo novorođence uci uravnotežavati rastucu svest o culima sa sposobnošću održavanja stanja mira. Tih nekoliko veština su važni sastavni delovi emocionalnog, socijalnog i intelektualnog zdravlja. Bez njih mi ne možemo uciti, ne možemo razvijati odnose s drugim ljudima, ne možemo preživeti u našem vrlo stimulativnom okruženju. To kako dete modulira i obradjuje cula je važan razvojni cinilac.

•Bliskost

Zajedno s interesom prema okolini dolazi posebna ljubav prema svetu medjuljudskih odnosa. Ali ne bilo kojih odnosa! Malo dete želi svoje roditelje. Izdvojilo ih je kao najvažniji aspekt svoga okruženja i daje njima do znanja da su posebni. Kada ulaze u njeno vidno polje, beba se veseli, gleda ih u oci i smeši se. I u tim trenucima zajednickih osmeha i radosti roditelji i beba zaljubljuju se još više. Zajedno otkrivaju i produbljuju svoju intimnost. Sposobnost biti intiman formira temelj svih buducih odnosa. Iz nje beba uci da su toplina i ljubav moguci, da odnosi s ljudima mogu donositi radost. Dete koje je to naučilo sa svojim roditeljima, izgradilo je temelj za nastavak ucenja privrženosti u odnosima tokom celog svog života. Usvajanje tog putokaza takodje ucvršćuje motoricke, kognitivne i govorno-jezicke veštine. Mališan uci koristiti svoje telo u potrazi za roditeljskim licem i dodirom, kontaktom ocima ili privijanjem uz majku. Uci posmatrati okolinu u potrazi za poznatim licem i zadržavati na njemu svoju pažnju do 30 sekundi i više. Uci prepoznavati glasove i izvor govora, posebno govor svojih roditelja. Sve te veštine stvaraju temelj za sposobnosti kretanja, razmišljanja i govora.

•Dvosmerna komunikacija

Kada se beba zaljubljuje u svoje roditelje, dogadja se zanimljiva stvar. Ona shvata da može na njih uticati. Kada se smeši mami, mama joj uzvraca osmeh. Kada pruža rucice prema tati, tata pruža svoje ruke prema njoj. Dete iskazuje osecaj ili nameru a roditelji mu odgovaraju. To je pocetak komunikacije. Beba i njeni roditelji vode dijalog. O tim dijalozima volimo govoriti kao o otvaranju i zatvaranju ciklusa komunikacije. Kada dete pogledom poseže za roditeljem - ono otvara ciklus. Kada mu roditelj odgovara - uzvraca pogled - nadogradjuje detetovu radnju. Kada

dete zauzvrat odgovara roditelju - osmehom, pružanjem ruku ili čak okretanjem od njega - ono zatvara ciklus. Iz tog iskustva dete prilično brzo zaključuje da je u stanju uzrokovati reakcije i delovanja drugih ljudi i predmeta. Uudara igračku i igračka stvara zvuk! Baca kocku, kocka pada na pod. Dete shvata da može uticati na okolinu. Po prvi put dete postaje osoba s vlastitom voljom, postaje neko ko može aktivno birati šta će raditi, znajući da će njegova radnja uzrokovati rezultat. Tako, dete usvaja temeljne emocionalne, kognitivne i motoričke lekcije. Dvosmerna komunikacija je neophodna za sve međjuljudske odnose. Ona također omogućuje deci da spoznaju sebe i svet koji ih okružuje. Starije dete grli učitelja i učitelj mu uzvraća zagrljaj. Ono uči da je cenjeno. Gura drugo dete i to dete počinje plakati. Uči da svojim delovanjem može nekoga povrediti. Bez tih neophodnih iskustava dvosmerne komunikacije dete neće biti u stanju formirati pravu spoznaju o tome ko ono jeste ili uvideti da u svetu ima logike.

•Složena komunikacija

Kada je dete ovladalo osnovama dvosmerne komunikacije, broj ciklusa koje može otvarati i zatvarati brzo raste. A uz to raste i njihova složenost. Ako je ranije reagovalo jedinicom gestom, sada je dete u stanju povezivati geste u složene odgovore. Kada vidi majku koje neko vreme nije bilo, može potrčati prema njoj, obgrliti je rukama i cvrcati od radosti, odnosno reagovati nizom ponašanja za koja u ranijoj fazi nije bilo sposobno. Rastuci gestovni rečnik omogućuje detetu složenije načine samoizražavanja. Tako, dete postaje kreativno. Ima široki raspon osećanja i raznovrsni rečnik ponašanja. Na tom stepenu deca zatvaraju do 20, 30, 40 komunikacijskih ciklusa. U međuvremenu, dete počinje shvatati ponašanje drugih ljudi. Prema gestama svojih roditelja može saznati je li na sigurnom ili pod pretnjom opasnosti, je li prihvaćeno ili odbijeno, cenjeno ili poniženo. Pre nego što se do bilo koje mere služi govorom, dete i njegovi roditelji vode dijaloge na važne životne teme. Dete formira osobine svoje naravi, očekivanja drugih ljudi i osećaja za sebe. Također nisu obrasci bespomoćnosti ili svojevolsnosti te očekivanja ljubavi i poštovanja, nepravde ili uvrede. Sve to se događa pre nego dete ovlada govorom. Putem sveobuhvatnog iskustva komunikacije dete gradi temelj govora. Teškoće u komunikaciji često se po prvi put otkrivaju u ovoj fazi, mnogo prije nego što je nerazvijenost govora stvarno uočljiva. Ako u dobi između 12 i 20 meseci vaše dete ne čini složene geste, naprimer ne uzima vas za ruku i ne vodi prema vratima da bi se igralo napolju ili ne vuče vas za sobom da mu pomognete pronaći igračku, verovatno je potrebna puna stručna evaluacija. Čak i ako dete ne govori još, ali pri tome ne pokazuje složeni stepen problemskog ponašanja možete očekivati i posmatrati. Međutim, ako dete ne vlada takvim predverbalnim ponašanjem, čekanje je nerazumno. Sposobnost samoizražavanja putem složenih gestovnih konverzacija izgrađuje detetovu motoriku i veštine motoričkog planiranja. Istovremeno raste i sposobnost kognitivnog shvatanja okoline.

•Emocionalne ideje

Detetova sposobnost formiranja ideja se po prvi puta razvija u igri. Pomocu igračaka dete pleće price, a kroz te price eksperimentše i raznovrsnim namerama i željama koje oseća. Lutka-mama hrani lutku-bebu. Dinosauri prete ljudima u kući. Automobili se sudaraju s drugim automobilima. Istovremeno s tim ispunjenim idejama igrom dolazi do obogaćene upotrebe govora. Ispocetka dete samo imenuje važne elemente svoje okoline - osobe od kojih zavisi, svoja omiljena jela i

igracke - ili zapovednicki naredjuje: "To!" S vremenom, u igri se pojavljuju dijalози. Kasnije, uz pomoc roditelja, dete daje nazive raznim namerama, željama i osecajima. Kroz, ispunjenu idejama, igru i proširenu upotrebu govora dete usvaja da predmeti mogu biti zastupljeni simbolima. Prazna kutija u kojoj dete kupa svoju lutku je simbol kupatila. Rec "kupanje" je simbol aktivnosti u kupatilu. Rec "ljutit" je simbol eksplozivnog osecanja koje nastaje unutra. Svaki simbol je ideja, apstrakcija konkretnog predmeta, radnje ili emocije koju dete ima. Dok sve više i više eksperimentiše s maštovitom igrom i govorom, raste njegova tecnost u svetu ideja. Konacno, dete je sposobno manipulirati idejama i upotrebljavati ih u svrhu zadovoljavanja svojih potreba. Na primjer, ono može videti, cuti i osecati mamu kada mama nije pored njega. Sada, kada se probudi nocu, umesto da jednostavno zaplace, može je pozvati. Ponekad, da bi se smirilo, dovoljno mu je samo vizualizovati majku i pomisliti na nju. Kada je žedno, dete može pomisliti na sok i reci: "Mamice, soka", umesto da se nada da ce majka sama saznati šta ono želi. S tom novom sposobnošcu manipulisanja svetom simbola, dete je ucinilo skok na mnogo viši stepen komunikacije i svesnosti.

•Emocionalno i logicko razmišljanje

U prethodnoj fazi, detetovo izražavanje emocija je poput nepovezanih ostrvaca. Promene tema se dogadjaju u nekoliko minuta, a za odigravanje svojih emocija, dete se služi svime na cemu zaustavi svoj pogled. U ovoj šestoj fazi dete gradi mostove izmedju tih ostrvaca. Ideje se povezuju zajedno u logicki redosled. Dok u 5. fazi dete pocinje oblaciti lutku, zatim vidi bojicu, pa pocinje crtkati, zatim vidi bubanj, pa se pravi da je bubnjar, u ovoj fazi emocionalnog i logickog razmišljanja dete povezuje delice zajedno. Na primjer, može tražiti bubnjara da svira za obucenu lutku, a bojicom ce obojiti pozivnice za predstavu. Ili, lutka ce možda imati cajanku, pa telefonira prijateljima da ih pozove, priprema pica, postavlja sto i odredjuje mesta za goste. U ovoj fazi dete je kroz igru sposobno izražavati široki raspon emocija. Može cak i predvideti neka svoja osecanja - ako ce mama otici, bi ce preplašeno. Dete takodje pocinje licno i emocionalno shvatati koncepte prostora i vremena: mama je u drugom gradu, to nije isto što i drugoj sobi; ako ja danas udarim Tomicu, Tomica se nece sutra igrati sa mnom. Dete je, takodje, sposobno povezivati ideje u odnosu na prostorno i verbalno rešavanje problemskih situacija. Umesto da u odvojenim kulama od kocaka vidi izolovane strukture, može ih spojiti zajedno i napraviti veliki dvorac. Dete je u stanju odgovarati na pitanja "što", "gde" i "zašto", uživa u raspravama, logicki iskazuje svoje stavove i pocinje dugo putovanje prema sve višim i višim stepenicama apstraktnog mišljenja. Tokom ove faze dete postaje još više verbalno. U izražavanju emocija još uvijek se oslanja na geste - narocito kada se radi o negativnim osecajima, poput ljutnje i agresije - ali sada se mnogo bolje snalazi u podrucju govora i razume da je ideje i osecaje moguće iskazati verbalno. Više stepenice mišljenja nadogradjuju se na taj temelj.

Knjiga "Djete s posebnim potrebama: Poticanje intelektualnog i emocionalnog razvoja", S. Greenspan i S. Wieder - u izdanju Ostvarenja.